

УДК 378.147.88

*Інеса Новіцька,
завідувач відділу аспірантури та
докторантури Житомирського
державного університету
імені Івана Франка*

ОГЛЯД ІСНУЮЧИХ КЛАСИФІКАЦІЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ

У статті висвітлюються існуючі класифікації педагогічних задач, які сприяють формуванню професійних умінь у майбутніх учителів, розглянуто основні категоріальні поняття, зокрема, «педагогічна задача» та «педагогічна ситуація». Вивчається та узагальнюється педагогічний та організаційний досвід щодо класифікації педагогічних задач. Визначено базову класифікацію для формування професійних умінь у майбутніх учителів. Узагальнено функції педагогічних задач: формування методології, оволодіння теоретичними та практичними знаннями, нормами і правилами педагогічної техніки; розвиток оперативного мислення; формування професійно-педагогічних умінь.

***Ключові слова:** педагогічна ситуація, педагогічна задача, класифікація.*

В статье освещаются существующие классификации педагогических задач, которые способствуют формированию профессиональных умений у будущих учителей, рассмотрены основные категориальные понятия, в частности, «педагогическая задача» и «педагогическая ситуация». Изучается и обобщается педагогический и организационный опыт по классификации педагогических задач. Определена базовая классификация для формирования профессиональных умений у будущих учителей. Произведен обзор функций педагогических задач: формирование методологии, овладение теоретическими и практическими знаниями, нормами и правилами педагогической техники; развития оперативного мышления; формирования профессионально-педагогических умений.

***Ключевые слова:** педагогическая ситуация, педагогическая задача, классификация.*

The article highlights the existing classification of educational problems that contribute to the formation of professional skills of the future teachers, the basic categorical concepts, including «educational task» and «educational situation». Studied and generalized pedagogical and organizational experience in teaching classification tasks. Established the basis for the classification of formation of professional skills of future teachers. Generalized functions

educational problems: the formation of the methodology mastering theoretical and practical knowledge, rules and regulations of educational technology; development of operational thinking; formation of professional and pedagogical skills.

Key words: *pedagogical situation, pedagogical task classification.*

В умовах розбудови нашої держави постає нагальне завдання перебудови системи вищої освіти як головного фактора формування підростаючого покоління. У національній доктрині розвитку освіти України вказано, що важливою умовою модернізації освіти є підготовка педагогічних та науково-педагогічних працівників [5]. Також у даному документі знаходимо, що держава повинна забезпечувати: естетичне виховання; підготовку висококваліфікованих кадрів, котрі були б здатні до творчої діяльності та професійного розвитку; забезпечення умов для більш ефективної професійної діяльності педагогічних працівників [5]. У вищевказаному документі також зазначається, що основною метою вищої педагогічної освіти є формування фахівця, який буде спроможним розвивати особистість учня, зорієнтованим на професійний та особистісний саморозвиток [5].

Саме тому перед системою вищої освіти досить гостро постає проблема підготовки висококваліфікованих педагогів, які здатні творчо, креативно мислити та знаходити рішення будь-яких складних завдань.

В останні роки велика увага з боку науковців приділяється проблемі підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, проблемою підготовки майбутніх педагогів до професійної роботи займалися такі вчені, як О. Антонова, О. Дубасенюк, Є. Захаріна, Н. Кириленко, О. Онишко, О. Пехота, Т. Семенюк, Т. Тихонова; питання формування особистості вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки розглядали О. Абдулліна, В. Білозерцев, О. Мороз, В. Сагарда, Р. Скульський та ін.; шляхи формування професійної педагогічної майстерності та творчої особистості вчителя знаходять своє відображення у роботах І. Зязюна, Н. Кічук, С. Сисоевої та ін.; проблемі розв'язування педагогічних задач та ситуацій та етапам їх розв'язання приділяли увагу Б. Вульфів, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткіна, М. Поташник, Л. Спірін, І. Унгурян та ін.

Метою даної статті є описати та проаналізувати існуючі класифікації педагогічних задач з метою вибору найбільш оптимальної для формування професійних умінь майбутніх учителів.

На думку таких учених, як О. Мороз, В. Сластьонін та Н. Філіпенко, однією з вимог, що ставляться до професійної підготовки майбутнього вчителя, має бути його особистий всебічний розвиток, а також розвиток його творчих здібностей, та в першу чергу вміння вирішувати складні життєві ситуації. Мистецтво проводити аналіз різноманітних педагогічних ситуацій, знаходити шляхи їх рішення, відшуковувати засоби виховання школярів повинні стати невід'ємною частиною педагогічного професіоналізму вчителя [4, с. 37]. На думку С. Рубінштейна, мислення людини

починається з деякої проблеми, із суперечностей або запитання, внаслідок чого залучається особистість у мислительний процес [7, с. 22].

З огляду на вищесказане можна підсумувати, що розвиток мислення педагога розпочинається лише тоді, коли перед ним постає потреба відповісти на деяке запитання, тобто розв'язати педагогічну ситуацію або задачу.

Майбутній педагог у ВНЗ виступає як суб'єкт розвитку та діяльності. Для реалізації такого підходу потрібний творчий стиль викладача перш за все. Науковці при творчому стилі навчання виділяють декілька особливостей поведінки викладача: 1) уміння визначити навчальні та пізнавальні проблеми таким чином, щоб викликати цікавість до роздумів та аналізу вже відомих фактів, явищ чи подій; 2) пошук зовсім нових знань, а також нестандартних методів рішення проблем; 3) підтримка майбутнього педагога у процесі прийняття самостійних висновків або узагальнень.

Розв'язування педагогічних задач входить обов'язковим елементом до фахової підготовки майбутнього вчителя. Адже у процесі рішення педагогічних ситуацій та задач студенти мають змогу відчувати недостачу в необхідних знаннях та вміннях, що в результаті стає ще й додатковим стимулом в опрацюванні програмного матеріалу.

Отже, звернемося спочатку до поняття «педагогічна ситуація» та «педагогічна задача» і розглянемо, як вони між собою пов'язані.

Автор І. Унгурян вважає, що педагогічна ситуація – це «фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнем вихованості або освіченості особистості (колективу чи групи)» [9, с. 26]. На його думку, педагогічна ситуація за умов цілеспрямованої педагогічної діяльності перетворюється на педагогічну задачу [9, с. 27].

Стосовно терміну «педагогічна задача», то в наукових дослідженнях зустрічаються різні точки зору щодо визначення даного поняття. Наприклад, науковець О. Леонтьєв розуміє педагогічну задачу як мету, що поставлена за певних умов, і яка має бути досягнута за допомогою перетворення даних умов відповідно до певної процедури [3, с. 123]. На думку іншого вченого, М. Фрумкіна, педагогічна задача розуміється як «результат усвідомлення суб'єктом мети, умов і проблеми діяльності» [11, с. 84].

Ми у своєму дослідженні будемо розуміти під педагогічною задачею результат усвідомлення викладачем у деякій педагогічній ситуації необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання [9, с. 27].

Перед тим, як розглянемо вже існуючі класифікації педагогічних задач, зазначимо, що серед науковців, які досліджують дану проблему немає одностайності. Також різноманітними є критерії щодо формування класифікацій педагогічних задач.

Зокрема, Ю. Кулюткін [2, с. 7–26] у своїх працях класифікує педагогічні задачі за аспектами організації освітньої діяльності та у

відповідності до етапів власне педагогічної діяльності. Згідно даної класифікації науковець виділяє такі види задач, що зображені на рис. 1 [2, с. 12].

Рис. 1. Класифікація педагогічних задач за Ю. Кулюткіним

Інший дослідник, Л. Спірін, свою класифікацію здійснює відповідно до дидактичних цілей (див. рис. 2) [8, с. 59].

Рис. 2. Класифікація педагогічних задач за Л. Спіріним

Щодо першого типу задач, то це ситуації у школі, у родині; до другого типу належать ситуації виховні, дидактичні та навчально-виховні; у третьому типі до об'єктів та суб'єктів можна віднести «батьки-діти», «учитель-клас», «особистість у процесі виховання»; до четвертого типу належать оперативні, тактичні, стратегічні; щодо п'ятої класифікації, то можна виділити: для розвитку творчого мислення та теоретичних знань; для накопичення відомостей; для розвитку організаторсько-управлінських,

педагогічних якостей у майбутніх фахівців [8, с. 77–78].

Л. Спірін також класифікує педагогічні задачі у відповідності до характеру ситуацій [8, с. 77–78] (див. рис. 3).

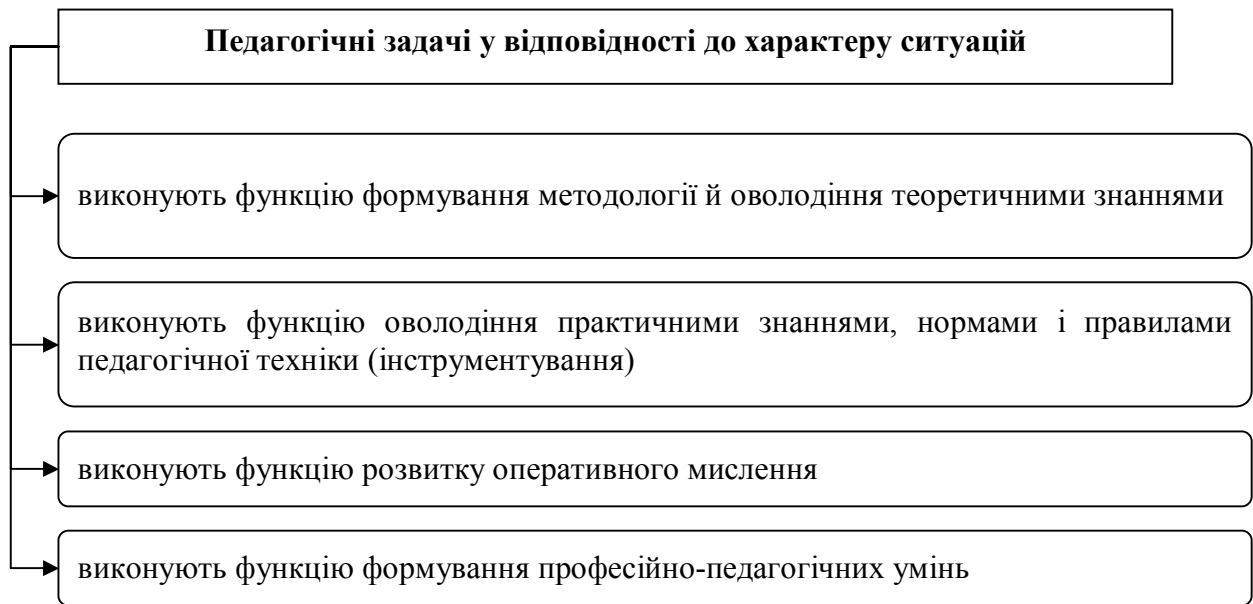

Рис. 3. Класифікація педагогічних задач у відповідності до характеру ситуацій за Л. Спіріним

Л. Спірін ввів ще одну класифікацію педагогічних задач за їх функціями та місцем застосування у процесі навчання (див. рис. 4) [8, с. 80–81].

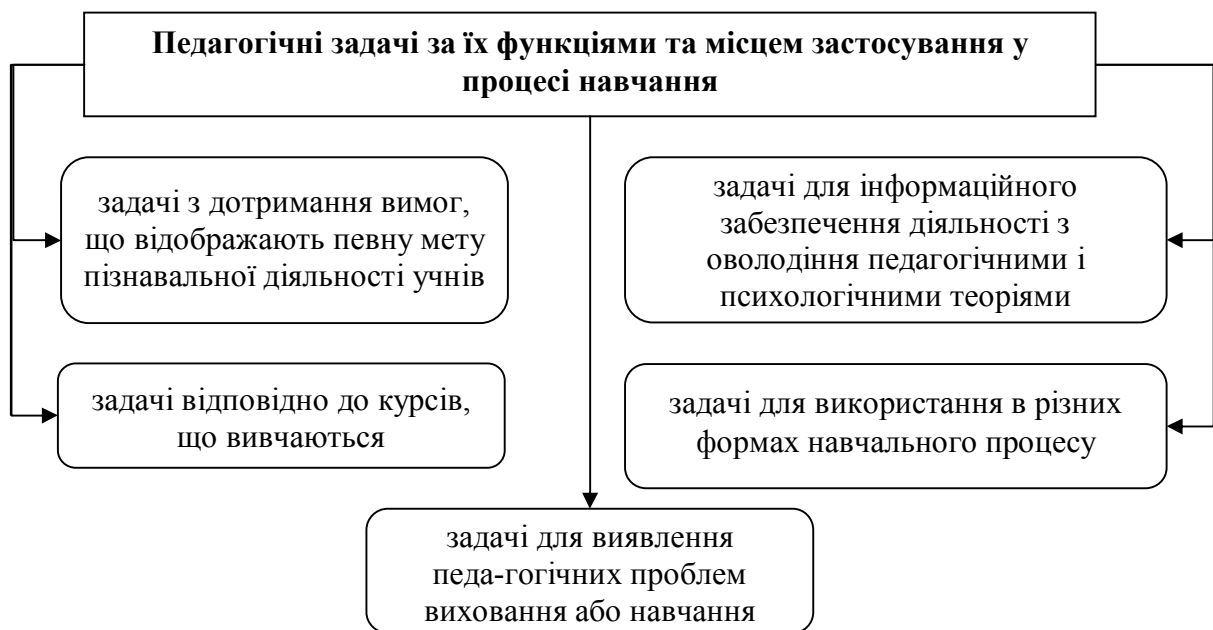

Рис. 4. Педагогічні задачі за їх функціями та місцем застосування у процесі навчання

Також Л. Спірін виділяв у своїх працях педагогічні задачі у залежності від часового фактору. Він відмічав, що педагогами вирішуються **стратегічні задачі** (метою є досягнення певного педагогічного ідеалу, для цього потрібен тривалий проміжок часу); **тактичні задачі** (метою є формування позитивних рис і якостей вихованців); **оперативні задачі** (є елементами розв'язання тактичних задач, від яких різняться тим, що їх мета виконується одразу після виникнення) [8, с. 80–81].

Таку ж класифікую розглядав і С. Годнік, який вважав, що педагог формулює та вирішує професійні педагогічні задачі за допомогою аналізу конкретної ситуації, в якій розглядаються усі прояви індивідуальних якостей школярів та проблемності їх відносин з учителями [1, с. 53]. Відповідно до вищесказаного, дослідник конкретизує загальну виховну мету в заданих педагогічних умовах і виокремлює, як і Л. Спірін, стратегічні, тактичні та оперативні задачі [1, с. 55].

Український науковець К. Нор пропонує іншу класифікацію педагогічних задач: *навчально-логічні*, *пошукові*, *дослідницькі*, *творчі*, а також задачі *корекційного типу*, опис яких подано у вигляді схеми на рис. 5 [6, с. 77].

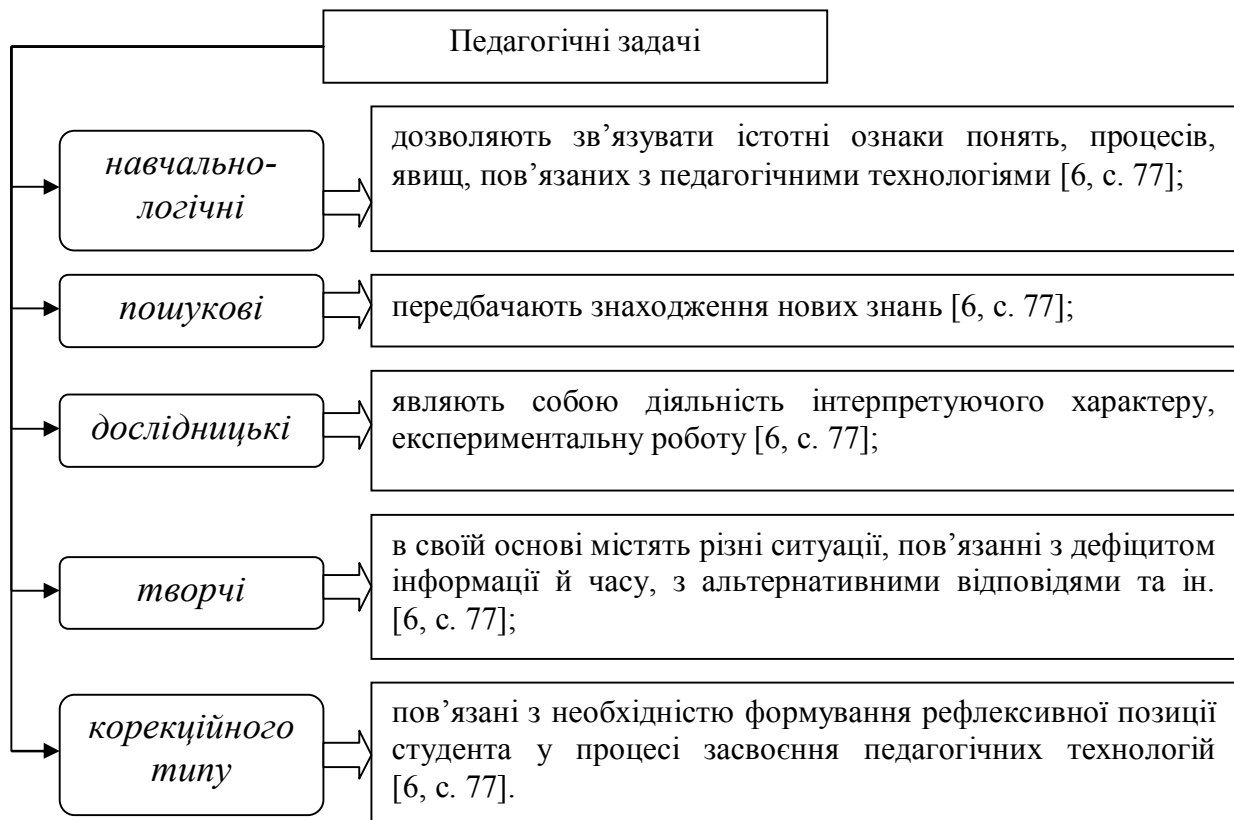

Рис. 5. Класифікація педагогічних задач за К. Нор

На думку І. Аракелової, варто виділяти такі педагогічні задачі, що розв'язуються педагогами у навчально-виховному процесі за їх змістом: 1) цілепокладання, 2) спілкування з школярами, 3) планування, 4) стимулювання мотивації майбутньої роботи учня, 4) організації навчально-виховного процесу, 5) аналізу й оцінки результатів діяльності [10, с. 89–91].

Педагогічні задачі, на думку І. Унгурияна, поділяються на задачі-ситуації, задачі-завдання, інформаційно-проблемні тексти [9, с. 27]. В задачах-ситуаціях описано типові випадки, факти, явища, які мали місце в практиці, а також задачі-описи педагогічного досвіду [9, с. 27].

Отже, важливе значення для формування професійних умінь майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін має розробка класифікації типових педагогічних задач. Проаналізувавши існуючі класифікації педагогічних задач, можна зробити висновок, що класифікацію професійних задач необхідно здійснювати з урахуванням різних показників, зокрема, діяльнісної ознаки, організаційних форм, рівнів застосування, змісту і структури навчання, частоти та складності виникнення.

Як базову для формування професійних умінь у майбутніх учителів обрано класифікацію педагогічних задач відповідно до характеру ситуацій за Л. Ф. Спіріним. Дана класифікація максимально охоплює процес формування професійних умінь майбутніх учителів у процесі розв'язування педагогічних задач. Так, педагогічні задачі виконують наступні функції: формування методології й оволодіння теоретичними знаннями; оволодіння практичними знаннями, нормами і правилами педагогічної техніки (інструментування); розвитку оперативного мислення; формування професійно-педагогічних умінь.

Варто зазначити, що перспективою подальших досліджень є створення власної типології педагогічних задач, які сприяють розвитку професійних умінь майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Годник С. М. Педагогические ситуации в воспитании школьников / С. М. Годник, Л. Ф. Спирин, М. Л. Фрумкин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1985. – 143 с.
2. Кулюткин Ю. Н. Психологические особенности деятельности учителя: мышление учителя / Ю. Н. Кулюткин. – М. : Педагогика, 1990. – С. 7–26.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1975. – 304 с.
4. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навчальний посібник / Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. – К., 1997. – 168 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : [навчальний посібник] / О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старева та ін. ; [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
 7. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 147 с.
 8. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения педагогических задач / Л. Ф. Спирин. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 154 с.
 9. Унгурян І. К. Шляхи розв'язування педагогічних ситуацій / І. К. Унгурян // Педагогічна майстерня. – № 12(24) грудень 2012 р. – С. 26–29.
 10. Учителям и родителям о психологии подростка / [под ред. И. В. Аракеловой]. – М., 1990. – 304 с.
 11. Фрумкин М. Л. Учебно-познавательные задачи в профессионально-педагогической подготовке учителя / Л. М. Фрумкин // Советская педагогика. – 1981. – № 11. – С. 83–87.